

Систематизированы критерии и теоретические подходы, на основании которых образовано типологию форм внутренней речи, проанализировано классификации ее текстовых разновидностей, а также приведены примеры главных типов интраперсональных коммуникативных актов (простое внутреннее реплицирование, внутренний диалог, внутренний монолог и поток сознания). Существенное внимание уделено функциям вербальных репрезентаций интраперсональной речи в формировании целостной структуры художественного текста эпохи модернизма, а также его психологическому компоненту. В работе приведены примеры использования разных форм внутренней речи и исследованы их структурно-синтаксические, функционально-стилистические и лексико-семантические особенности.

Ключевые слова: внутренняя речь, композиционно-речевая форма, внутренний монолог, внутренний диалог, поток сознания, лингвостилистические средства.

Matkovska H. The Narrative Modes Fixing the Interior Speech in the Fiction Novels by V. Woolf.

The article deals with the investigation of the narrative modes fixing the personage interior speech. The fiction novels by V. Woolf were the material under research. The basic approaches towards the interior speech defining in terms of psychology and linguistics have been characterized. The criteria and theoretical approaches, being the basis of the interior speech forms typology have been systematized; the classifications of its text types have been analyzed, as well as the examples of the intrapersonal speech acts have been given (the simple interior replication, interior dialogue, interior monologue and stream of consciousness). Substantial attention has been paid to the functions of the intrapersonal speech verbal representation in formation of the cohesive and coherent modern fiction text structure and its psychological component. The examples of different forms of the narrative modes have been given and their structural-and-syntactical, functional-and-stylistic and lexical-and-semantic peculiarities have been revealed.

Key words: interior speech, narrative mode, interior monologue, interior dialogue, stream of consciousness, linguostylistic devices.

Олена Медвідь, Катерина Мащенко
(Суми)

УДК 811 . 111'42'276'37

СЕМАНТИЧНА НАДМІРНІСТЬ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ РОЗМОВНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі п'єси Оскара Уайльда «A woman of no importance»)

Основну увагу в статті звернено на причини і функціональні особливості багатослів'я в англійськомовному розмовному дискурсі та визначено сутність поняття семантичної надмірності у мовленні. Явище семантичної надмірності розглянуто на матеріалі п'єси Оскара Уайльда «A woman of no importance». Дослідження дало можливість виявити причини та типові особливості використання семантичної надмірності, проаналізувати випадки її вживання, узагальнити результати проведених спостережень. Спираючись на драматургічний твір як форму реалізації розмовного дискурсу в літературі, доведено, що явище надмірності служить для створення образу персонажа, його емоційного настрою, надає експресивності висловлюванню героя, а значить, є цілком виправданим, на відміну від його присутності в інших дискурсах, де надлишковість вважається мовленнєвою помилкою.

Ключові слова: розмовний дискурс, семантична надмірність, плеоназм, тавтологія, експресивність.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми визначається популярністю розмовного дискурсу як в повсякденному житті так і в художній літературі, що є формою його вираження. Усне мовлення, через неможливість його багаторазового прослуховування, менш вибагливе у порівнянні з літературним. І хоча без помилок спонтанне мовлення неможливе, треба намагатись їх мінімізувати. Необхідно звернути увагу на розповсюджену мовленнєву помилку – семантичну надлишковість – і розглянути випадки, коли вона є стилістичним засобом, а коли її присутність є невиправданою.

Аналіз останнiх досліджень i публікацій. Проблемі семантичної надмірності присвячено ряд наукових публікацій, що слугували теоретичною базою: студії Агамжанової В.І., Бурдіної З.Г., Бузарова В.В., Івшина В.Д., Мінаєвої Л.В., Третьякової Т.П та інших. Дослідження виконується в межах науково-дослідницької теми 0112U004326 «Епідегматичні девіації номінативних та комунікативних одиниць».

Мета статті – встановити причини i закономірності використання семантичної надмірності в розмовному дискурсі, що передбачає виконання наступних завдань: визначити сутність поняття семантичної надмірності у мовленні, вказати причини та типові особливості використання семантичної надмірності в розмовному дискурсі, провести спостереження випадків використання семантичної надмірності на прикладі художніх творів, узагальнити та проаналізувати ці спостереження.

Предметом статті є явище семантичної надмірності, **об'єктом** – англійськомовний розмовний дискурс. Вибір об'єкта дослідження не випадковий, тому що розмовний дискурс потребує постійного дослідження через постійний саморозвиток під впливом як екстра- так і інтралінгвальних процесів. У творах класичної літератури приклади живої комунікації зустрічаються порівняно рідко, найбільш близьким до усної комунікації представляється такий жанр художньої літератури, як п'єса, оскільки цей жанр поєднує в собі i ситуативну зумовленість, i спонтанність, й емоційну насиченість [2, с. 120]. Саме тому **матеріалом** дослідження роботи є драматургічний твір Оскара Уайльда «A woman of no importance», який представляє собою яскравий приклад розмовного дискурсу, експресивності та невимуженості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розмовний дискурс є частиною художнього дискурсу, книжкова мова реалізується i в писемній i в усній формі (виступ по радіо, на телебаченні, лекція, доповідь), багато особливостей усного розмовного дискурсу відображені в творах художньої літератури (зокрема в п'єсах) i, відповідно, зафіксовані письмово.

З-поміж численних особливостей розмовного дискурсу можна виділити два основних i протилежних явища – надмірність i недостатність.

Надмірністю в мовленні прийнято вважати зайві слова, конструкції, зміст яких можна передати простіше. Іншими словами, мовленнєва надмірність – багатослівність, створена спонтанністю формулювання думки i емоційним характером повідомлення. До мовленнєвої надмірності приводить стилістична помилка, стилістична безпорадність автора, стилістична недбалість, абсолютно непотрібне топтання на місці в пошуках способу висловити свою думку [3]. Багатослівність часто зустрічається як в усно-розмовному, так i в літературному дискурсах.

У непередбаченому мовленні надмірність може бути викликана різними чинниками: бажанням мовця продовжити своє висловлювання, невмінням стисло висловити думку i підібрати потрібні слова, прагненням якомога докладніше i емоційніше описати подію i т.п.

Що стосується літературної мови, тут автор застосовує прийом багатослів'я при передачі мови персонажа, стилю його промови, характеру. Мовленнєва надмірність проявляється в діалогах i монологіях героїв твору. Також приклади багатослів'я можна зустріти в газетах i журналах, рекламах, при читанні доповідей, рефератів тощо. Але в таких випадках багатослівність приймається як стилістична помилка, що вимагає спеціального редагування [1, с. 86].

Багатослівність може виявлятися у різноманітних формах. Одним із її проявів є нав'язливе пояснення всім відомих істин (марнослів'я):

MRS. CAROLINE. The Ideal Man! Oh, the Ideal Man should talk to us as if we were goddesses, and treat us as if we were children. He should refuse all our serious requests, and gratify every one of our whims. He should encourage us to have caprices, and forbid us to have missions. He should always say much more than he means, and always mean much more than he says (O. Wilde).

Оскар Уайльд устами героїні пєси «Жінка, не варта уваги» занадто багатослівно передає пояснення жінки про те, що являє собою ідеальний чоловік. Виникає враження, що автор хотів описати кожен аспект, кожен рису характеру та манеру поведінки, яка притаманна ідеальному чоловіку. Він кілька разів вживає «he should» i неодноразово використовує сполучники «our» та «us». Така нав'язлива багатослівність допомагає автору передати прагматику висловлювання героїні, її роздуми та мрії про ідеального чоловіка, який мусить увібрати в себе всі зазначені нею

якості. Говоріння без потреби допомагає автору показати характер персонажів, пристрасть до балаканини, пліток або невміння лаконічно висловити думку.

Надмірність виникає при повторній передачі однієї і тієї ж думки:

MRS. ALLONBY. Ah, Ernest has a chin. He has a very strong chin, a square chin. Ernest's chin is far too square (O. Wilde). Повторення думки у даному випадку допомагає автору висловити здивування героїні формою та розмірами підборіддя одного з персонажів. Повторюючи свою думку, героїня Уайльда щоразу експлікує її більш експресивно.

LORD ILLINGWORTH. My dear boy, if I didn't like you I wouldn't have made you the offer. It is because I like you so much that I want to have you with me (O. Wilde). У цьому випадку першого речення цілком достатньо для розуміння змісту висловлювання. Але герой, прагнучи підсилити емоційний ефект, висловлює наступну пропозицію, яка не несе в собі нової інформації, а лише повторює зміст попереднього речення. Звісно, батько після багатолітньої розлуки хотів сказати своєму сину інші слова, але хвилювання далось взяти, і він не спромігся на щось більше.

MRS. ARBUTHNOT. You come too late. My son has no need of you. You are not necessary.

LORD ILLINGWORTH. What do you mean, Rachel?

MRS. ARBUTHNOT. That you are not necessary to Gerald's career. He does not require you (O. Wilde). Цей діалог також містить у собі думку, яку можна висловити одним реченням. Але героїня, намагаючись довести колишньому чоловіку його нікчемність, кількаразово повторює, що зараз у ньому немає ніякої необхідності. У такому висловлюванні відчувається докір та образа жінки.

У текстах п'єс не рідко можна зустріти і ляпалісиади – один із видів мовної надмірності, що полягає у затвердженні очевидних істин:

HESTER. Oh, your English society seems to me shallow, selfish, foolish. It has blinded its eyes, and stopped its ears (O. Wilde). Надлишковість цього висловлювання полягає у вживанні «its eyes» поряд із дієсловом «to blind», яке саме по собі має значення «втратити зір, осліпнути».

LORD ILLINGWORTH. I am the boy's own father and he my own son (O. Wilde). Таке висловлювання також належить до ляпалісід, бо являє собою затвердження очевидної істини.

Інша форма мовної надмірності – плеоназм – надлишковість засобів, що використовуються для передачі лексичного чи граматичного змісту висловлювання. Плеоназм як властивість тексту є протилежністю еліпсису і виявляє себе у повторенні чи синонімічному дублюванні лексем (лексичний або семантичний плеоназм), а також у надто багатослівній передачі змісту, який може бути висловлений коротше (синтаксичний плеоназм) [4, с. 28].

Близькі за змістом і тому «зайві» слова вживають багато персонажів, якщо автор прагне показати, що вони вимовляють непідготовлені спонтанні фрази:

MRS. ALLONBY. When Ernest and I were engaged, he swore to me positively on his knees that he had never loved any one before in the whole course of his life (O. Wilde). Ця репліка є яскравим прикладом синтаксичного плеоназму, оскільки фраза «in the whole course of his life» впливає лише на довжину речення і не несе на собі будь-якого смислового навантаження.

LADY HUNSTANTON. Lord Illingworth's mother, dear Mrs. Arbuthnot, was one of the Duchess of Jerningham's pretty daughters... (O. Wilde) У цьому прикладі ми спостерігаємо один із різновидів синтаксичного плеоназму – дубльований підмет.

HESTER. You, rich people in England, you don't know how you are living. How could you know? You shut out from your society the gentle and the good. You laugh at the simple and the pure (O. Wilde). Подвійний підмет героїня використовує, акцентуючи обурення багатством деяких прошарків суспільства. Звертаючись до Леді Ханстентон, вона наголошує, що розглядає її не як конкретну особу, а як представницю класу багатіїв.

GERALD. There is nothing Lord Illingworth doesn't know (O. Wilde). Синтаксична надмірність висловлювання полягає у вживанні подвійного заперечення, хоча і не притаманного англійській мові.

Немало у п'єсі і прикладів лексичного плеоназму:

LADY HUNSTANTON. When I knew Lord Illingworth first as plain George Harford, he was simply a very brilliant young man about town, with not a penny of money except what poor dear Lady

Cecilia gave him (O. Wilde). Вживання іменника «money» є невиправданим, бо іменник «penny» вже містить у собі цей семантичний компонент – мова йде про гроші.

Різновид плеоназма – тавтологія – також зустрічається в п'єсах як стилїстичний прийом.

LORD ILLINGWORTH. By the way, Gerald, you should learn how to tie your tie better (O. Wilde). Тут використовуються семантично споріднені слова, оскільки значення дієслова «зав'язувати» та іменника «краватка» співпадають.

LADY CAROLINE. I think not, John. Well, you couldn't come to a more charming place than this, Miss Worsley, though the house is excessively damp, quite unpardonably damp... (O. Wilde) Леді Керолайн умисно кількаразово повторює слово «damp», обрамлюючи його прислівниками, що підсилюють значення, аби показати недбале ставлення Леді Ханстентон до гостей, яких вона в себе приймає.

HESTER. I dislike Mrs. Allonby. I dislike her more than I can say (O. Wilde). Повторення того самого дієслова в обох реченнях свідчить про велике почуття нелюбові та роздратування.

Інколи тавтологічні повтори можуть бути характерною рисою персонажу. У п'єсі Уайльда Леді Статфілд постійно повторює слова «very» та «quite»:

LADY STUTFIELD. Yes; I see that. It is very, very helpful... Thank you, thank you. It has been quite, quite entrancing... Yes - is it not? - very, very like them... Quite, quite wonderful (O. Wilde).

Як джерело мовної експресії тавтологія особливо дієва, коли однокореневі слова зіставляються як антоніми:

LORD ILLINGWORTH. People nowadays are so absolutely superficial that they don't understand the philosophy of the superficial (O. Wilde). Для кращого розуміння прикладу можна звернутися до перекладу: *Люди нинче стали до того поверхностны, что не понимают даже философии внешности (O. Уайльд)*. Слово «superficial», яке на перший погляд здається тавтологією, в прикладі має зовсім різні значення. У першому випадку «поверхностный» значить «неглибокий» (характеристика розумових здібностей), а у другому – «зовнішній» (той, що має відношення до зовнішності). Звідси маємо своєрідну гру слів, яка в перекладі звучить не так вдало, як в оригіналі.

Автор п'єси використовує невиправдані словесні повтори, щоб передати природність мови. Повтори тут несуть певну прагматичну навантаженість: через мову персонажів донести до глядача їх емоційний настрій, освіту, начитаність, класову приналежність.

HESTER. You love the beauty that you can see and touch and handle, the beauty that you can destroy, and do destroy, but of the unseen beauty of life, of the unseen beauty of a higher life, you know nothing (O. Wilde). Героїня, що вживає повтри, знаходиться в стані сильної напруги, гарячкового хвилювання. Її неабияк обурює поведінка багатіїв, які бачать красу лише в тому, що можна повертати в руках, одягнути або зруйнувати. Вони занадто примітивні, щоб відчутти та побачити красу в чомусь іншому. Тобто, краса матеріальна тут порівнюється із духовною.

LORD ILLINGWORTH. Twenty years of romance make a woman look like a ruin; but twenty years of marriage make her something like a public building (O. Wilde). Повторення слів у цьому реченні допомагає створити комічний ефект. Структура другої частини речення повторює структуру першої, відрізняючись при цьому ключовими словами, на які автор прагне звернути увагу. Вони і є кульмінацією іронії.

Надмірність у мовленні персонажів п'єси автором застосовується набагато частіше, ніж недостатність. Автор свідомо дає можливість дійовим особам говорити багатослівно, повторюючись і обмовлюючись, вживати однокореневі слова і синоніми в одному висловлюванні. Це не вважається авторською помилкою; такий стилїстичний прийом – засіб письменника наблизити мову п'єси до дійсності, щоб глядач повірив тому, що він бачить і чує зі сцени. Гра акторів повинна бути майстерною, а мова персонажів – природною.

Висновки дослідження. Явище мовленнєвої надмірності ще далеке від однозначної ідентифікації. Сучасні мовознавці намагаються аналізувати витoki надмірності в мовленні і в самій системі мови, відштовхуються від мовних способів її прояву, у зв'язку з тим, що саме наявність цього явища обумовлюється завданнями комунікації. Вивчення мови п'єс показало, що, прагнучи найбільш натурально наблизити мовлення персонажів до усно-розмовного дискурсу, письменники вдаються до різних стилїстичних прийомів. Явище надмірності, яке часто

вживається драматургами, служить для створення образу персонажа, його емоційного настрою, надає експресивності висловлюванню героя, а значить, є цілком виправданим, на відміну від його присутності в інших дискурсах, де надлишковість вважається мовленнєвою помилкою. Як доводять результати дослідження, зникають старі форми, з'являються нові, мова вдосконалюється, межа між розмовним та книжково-писемним мовленням стирається. У лінгвопрагматичних дослідженнях все частіше на перший план виступає необхідність вивчення розмовного дискурсу з урахування інтересів мовця і слухача, їх емоцій, ясності, лаконічності, практичності думки і способів її вираження. Запропоноване дослідження надлишковості – аналіз драматургічного твору – може бути застосоване у подальшому. Одержані результати та висновки можуть стати у пригоді для аналізу цього явища на матеріалі драматургічних творів сучасних авторів і живого розмовного дискурсу, беручи до уваги як діахронічний, так і синхронічний аспекти дослідження явища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агамжанова В.И. Контекстуальная избыточность лексического значения слова / В.И. Агамжанова. – Рига, 1977. – 135с.
2. Бекнер С.С. Проблемы развития разговорного английского языка в XVI – XX веках: (на материале драматургии и других литературных жанров) / С.С. Бекнер. – Воронеж, 1978. – 321 с.
3. Избыточность речи [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eyange.livejournal.com/96441.html>
4. Кухаренко В.А. Практикум зі стилістики англійської мови / В.А. Кухаренко. – Вінниця :«Нова книга», 2000. – 160с.
5. Уайльд О. Женщина не стоящая внимания [Электронный ресурс] / Оскар Уайльд. – Режим доступа: http://lib.ru/WILDE/wilde2_3.txt
6. WILDE O., A woman of no importace [Электронный ресурс] / Oscar WILDE – Режим доступа: <http://irikha.com/library.php?clause=070>

Медведь Е., Мащенко К. Семантическое излишество в англоязычном разговорном дискурсе.

Основное внимание в статье обращено на причины и особенности многословия в англоязычном разговорном дискурсе, определена суть понятия семантического излишества в речи. Явление семантического излишества рассмотрено на материале пьесы Оскара Уайльда «A woman of no importace». Исследование дало возможность указать причины и типичные особенности использования семантического излишества, проанализировать случаи его употребления, обобщить результаты наблюдений. Опираясь на драматургическое произведение как форму реализации разговорного дискурса в литературе, выявлено, что явление излишества служит для формирования образа персонажа, его эмоционального настроения, придает экспрессивность высказыванию героя, а значит, является абсолютно оправданным, в отличие от других дискурсов, где излишество в речи считается ошибкой.

Ключевые слова: *семантическое излишество, плеоназм, тавтология, разговорный дискурс, экспрессивность.*

Medvid O, Mashchenko K. Semantic Redundancy in English Colloquial Discourse.

The attention is paid to the reasons and peculiarities of redundancy in colloquial discourse, the notion of semantic redundancy is defined. The article deals with the phenomenon of semantic redundancy studied on the material of the play «A woman of no importace» by Oscar Wilde. The research enabled to point out the reasons and peculiarities semantic redundancy, to analyze its cases and to generalize the results of examination. It was found out that redundancy is used in order to create the image of the character, his/her emotional state; it gives the expressiveness to his/her utterances. So, the existence of this phenomenon in colloquial discourse is quite reasonable in comparison with other discourses, where it is observed as a mistake.

Key words: *semantic redundancy, pleonasm, tautology, conversational discourse, expressiveness.*

Лариса Мелешкевич
(Київ)

УДК 811.111'367'37

ЗМІСТОВА ЦІЛІСНІСТЬ БІОГРАФІЧНОГО ТЕКСТУ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОЇ СТАТТІ

Проаналізовано засоби досягнення змістової цілісності біографічних текстів, представлених в одностовній енциклопедії «Британніка». Встановлено, що змістова цілісність енциклопедичного тексту біографічного спрямування виявляється насамперед у єдності теми, яка розглядається як змістове ядро тексту. Тема семантично організовує навколо себе увесь текст, що і дозволяє представити його як зв'язне ціле. Ім'я суб'єкта біографії, яке зазначається у заголовку енциклопедичної статті, стає темою усього тексту. Змістова цілісність аналізованих текстів досягається також співвідношенням предмета мовлення з одним і тим же референтом, репрезентацією змістовно-фактуальної інформації, встановленням взаємозв'язку між життєвими віхами суб'єкта біографії та історичним розвитком людства, пов'язаністю суб'єкта біографії з історичними персоналіям, а також взаємодією наданої у тексті інформації із фоновими знаннями читача. Змістова цілісність біографічного тексту підкреслюється графічним оформленням енциклопедичної статті.

Ключові слова: змістова цілісність, біографічний текст, енциклопедична стаття, тема, суб'єкт біографії, змістовно-фактуальна інформація.

Постановка проблеми. Проблема ідеології та світобачення в сучасній лінгвістиці спрямовує увагу мовознавців на вивчення питань ефективності комунікації, розуміння та інтерпретації повідомлення, а також дослідження ролі автора тексту у формуванні загальної картини світу. На нинішньому етапі розвитку науки обсяг загальних та спеціальних знань постійно збільшується, що зумовлює необхідність їх узагальнення та систематизації. Тому цілком закономірним є інтерес лінгвістів до аналізу енциклопедичних текстів, які у наш час стають основним джерелом інформації про навколишній світ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується поглибленням досліджень, присвячених взаємодії семантики та синтаксису. Праці Н. Д. Арутюнової, Р. Ван Валіна, І. Р. Вихованця, А. Мустайокі, І. П. Сусова, У. Чейфа засвідчують інтерес мовознавців до змістового аспекту речення. Вивчення семантики речення тісно пов'язане з дослідженнями структурно-змістової єдності – тексту, компонентами якого виступають окремі речення. Текст є результатом осмислення об'єктивної дійсності, його змістова організація виявляється не в сукупності значень окремих складників, а насамперед в аналізі змістових зв'язків, які існують між його компонентами. Змістова сторона тексту стала предметом розгляду у дослідженнях таких лінгвістів як М. М. Бахтін, В. Г. Гак, О. І. Москальська, З. Я. Тураєва, А.-Ж. Греймас, І. Р. Гальперін, Т. В. Радзівська, Ф. С. Бацевич та ін.

Об'єктом нашої лінгвістичної розвідки є англomовний біографічний текст енциклопедичної статті. **Предметом** дослідження є засоби досягнення змістової цілісності біографічного тексту енциклопедичної статті. **Мета** статті полягає у встановленні засобів досягнення змістової цілісності аналізованих текстів. **Матеріалом** вивчення слугували 50 текстів друкованого видання енциклопедії «Britannica Concise Encyclopedia».

Виклад основного матеріалу дослідження. Текст як завершене повідомлення, що має свій зміст, створюється за абстрактною моделлю певного функціонального стилю та характеризується тематичною, комунікативною і структурною єдністю. Як білатеральний знак текст має мовне вираження – форму, матеріальну сторону та план змісту – ідеальну сторону тексту. Дві сторони мовного знака утворюють єдність, яка репрезентує значення за допомогою матеріальної форми. Семантику тексту можна досліджувати в аспекті лексико-граматичних, семантико-синтаксичних значень, комунікативно-прагматичного, когнітивного змісту і т. і. У сучасному мовознавстві лінгвістичний аналіз тексту здійснюється з урахуванням двох основних ознак тексту – змістової цілісності та зв'язності. Цілісність, що характеризує текст як змістову єдність, пов'язана з семантикою тексту, тобто планом змісту, а зв'язність – із структурними особливостями тексту, тобто планом вираження [3].